

4. Зернецька О.В. Глобальний розвиток систем масової комунікації і міжнародні відносини / О.В. Зернецька. – К., 1999. – 254 с.
5. Європейський Союз: політика, економіка, право: навч. посібник. – Львів: ЛНУ, 2005.– 532 с.
6. Лесік О. Чи сприятливі умови іноземного бізнесу в Україні? / О. Лесік // Вісник Львівського університету імені Івана Франка. Серія міжнародні відносини. – 2004. – Вип.12, – С. 258–262.
7. Політика прямих іноземних інвестицій у Львівській області в Україні. – Львів: ОЕСР, 2005.– 145 с.
8. Різун В.В. Загальна характеристика масовоінформаційної діяльності / В.В. Різун. – К.: Інтеллект, 2000. – 316 с.

УДК 343.37

О.М. Броневицька

СПІВВІДНОШЕННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ТА КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ

Обговорюється чинність міжнародних конвенцій про боротьбу з економічною злочинністю та порядок їх застосування на території України. Аналізується відповідність норм вітчизняного кримінального законодавства положенням міжнародних конвенцій.

Ключові слова: злочин, конвенція, міжнародно-правові зобов'язання, злочини у сфері господарської діяльності.

Обсуждается действие международных конвенций по борьбе с экономической преступностью и порядок их применения на территории Украины. Анализируется соответствие норм отечественного криминального законодательства положениям международных конвенций.

Ключевые слова: преступление, конвенция, международно-правовые обязательства, преступления в сфере хозяйственной деятельности.

Validity of international conventions on struggle with economic crimes and process of their implementation on the territory of Ukraine is discussed. Correspondence of norms of criminal legislation of Ukraine to provisions of the international conventions is analyzed.

Key terms: crime, convention, international legal obligations, crimes in the sphere of entrepreneurship.

Постановка проблеми. Міжнародним співтовариством було прийнято ряд конвенцій кримінально-правового характеру, які зобов'язують держави-учасниці цих конвенцій привести у відповідність своє внутрішнє кримінальне законодавство відповідно до рекомендацій, викладених у міжнародних актах. Тобто встановити кримінальну відповідальність за ті чи інші суспільно небезпечні діяння або ж внести якісні зміни до діючих норм, які передбачають кримінальну відповідальність за вчинення злочинів. Власне, тут слід визначити, які з прийнятих конвенцій стосуються боротьби з економічними злочинами і чи ці міжнародні акти, які в основній масі підписані та ратифіковані СРСР чи УРСР, є чинними для України. Крім цього, слід проаналізувати діюче вітчизняне кримінальне законодавство у частині протидії економічним злочинам і встановити відповідність норм Кримінального кодексу України (далі – КК України) положенням міжнародно-правових договорів.

Стан дослідження. На сьогоднішній день захищена низка дисертацій, що стосуються окремих з досліджуваних у статті питань, зокрема, Г. Гереева, В. Давидова, Е. Жукова, А. Кочаряна, Г. Госуняна, А. Улезько та ін. Проте в своїх дисертаційних дослідженнях автори в основному аналізують відповідні склади злочинів у сфері економіки, лише частково торкаючись їх відповідності міжнародно-правовим актам.

Серед сучасних монографічних досліджень привертають увагу монографії М. Хавронюка, А. Князькіної, Т. Качки, де проаналізовано більшість міжнародно-правових актів у сфері боротьби з економічними злочинами. Проте в них не дано оцінки відповідності норм кримінального законодавства України положенням цих конвенцій.

Виклад основних положень. Упродовж останнього століття було прийнято більше 300 міжнародних конвенцій, з них – понад 80, які стосуються боротьби зі злочинністю. Серед них ряд конвенцій у сфері протидії економічним злочинам. Більшість цих конвенцій були підписані та ратифіковані колишнім СРСР чи УРСР, тому постає питання, чи є чинними для України такі конвенції. Ми притримуємося позиції, відповідно до якої дані конвенції є чинними для України. Це підтверджується також положеннями Закону України «Про правонаступництво України» (12 вересня 1991 р.) та Віденської конвенції про правонаступництво держав стосовно договорів (23 серпня 1978 р.). Власне мова йде про те, що утворення нової держави не припиняє дотримання принципу *pacta sunt servanda*, тим більше, що міжнародно-правові зобов'язання, які взяли на себе СРСР чи УРСР не суперечать демократичному та правовому розвитку незалежної України. Крім

цього, відповідно до п. 3 ст. 21 Віденської конвенції про правонаступництво держав стосовно договорів, якщо нова незалежна держава не надіслала повідомлення про денонсацію того чи іншого міжнародно-правового договору, ратифікованого державою-попередником, то такий договір вважається таким, який є чинним на території новоутвореної держави.

Злочини у сфері господарської діяльності – один із найбільших розділів у КК України за кількістю статей. Це пояснюється тим, що ці злочини все більше набувають організованого характеру, а тому боротьба з ними ведеться не лише на національному, але й також на міжнародному рівнях. Завданням нашого дослідження зокрема є встановлення відповідності норм вітчизняного кримінального законодавства положенням діючих міжнародно-правових актів у сфері протидії економічним злочинам. Тому варто розпочати з аналізу положень міжнародних конвенцій.

У *Міжнародній конвенції щодо боротьби з підробкою грошових знаків* від 20 квітня 1929 р. зазначено, що повинні каратись як злочини: 1) будь-які обманні дії з виготовлення або зміни грошових знаків (паперових грошей, включаючи банкові білети, і металевих монет, що мають ходіння в силу закону – як національних, так і іноземних); 2) збут підроблених грошових знаків; 3) дії, спрямовані на збут, ввезення на територію, одержання або добування для себе підроблених грошових знаків, за умови, що їх підробний характер був відомим; 4) замах на ці правопорушення і умисна співучасть у них. Аналізуючи відповідну норму в КК України (ст. 199), бачимо, що вітчизняний законодавець пішов значно далі й криміналізував не лише виготовлення та зберігання підроблених грошей, але й інші дії, такі як: зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну даних предметів з метою збуту, тому норма КК України є більш широкою за змістом.

Конвенції ООН про заходи, спрямовані на заборону та попередження незаконного вивезення, ввезення та передачі права власності на культурні цінності (17 листопада 1970 р.) та *Конвенція ООН про охорону культурної і природної спадщини* (16 листопада 1972 р.) зобов'язують держави-учасниці цих Конвенцій криміналізувати незаконне переміщення культурних цінностей, що власне охоплюється поняттям контрабанди у національному кримінальному законодавстві. Загалом, норма національного законодавства відповідає положенням обидвох конвенцій, проте виникає проблема при визначенні «культурних цінностей» як предмета злочину. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення в Україну культурних цінностей» від

21 вересня 1999р. дає наступне визначення: «культурними цінностями визнаються об'єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичнє, етнографічне та науковє значення». У названих вище міжнародних актах взагалі використовуються різні поняття: «культурні цінності», «предмети, що мають культурну цінність», «культурна спадщина». Деякі науковці пропонують терміни «культурні цінності» та «культурна спадщина» вважати еквівалентними, підкреслюючи при цьому, що «обидва ці поняття неповні та потребують звернення до інших неюридичних дисциплін (історії, археології, етнографії і т.д.)» [10, с. 8]. Така позиція, на нашу думку, не зовсім правильна, оскільки поняття «культурна спадщина» є значно ширшим поняттям, ніж «культурні цінності», включаючи також нерукотворні пам'ятки природи. В юридичній літературі пропонується багато визначень поняття «культурні цінності» [8, с. 26; 10, с. 8; 12, с. 12], тим паче, що кожне з цих визначень не є помилковим, оскільки автори описують це поняття, враховуючи конкретні його ознаки. Таким чином, розробка єдиного поняття культурних цінностей – це доволі складний процес, оскільки є надто широким поняттям, яке містить велику кількість ознак. Бажано було б на національному рівні дати більш конкретне визначення цього поняття, вказати його ознаки, враховуючи теоретичні розробки та норми міжнародного права, для уніфікації цього поняття, що полегшить його подальше застосування на практиці.

Конвенція про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом (8 листопада 1990 р.), *Конвенція про кримінальну відповідальність за корупцію* (27 січня 1999 р.), *Конвенція проти транснаціональної організованої злочинності* (15 листопада 2000 р.), *Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції* (31 жовтня 2003 р.) зобов'язують держави-учасниці цих конвенцій криміналізувати відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом. Аналізуючи відповідну норму в КК України (ст. 209), приходимо до висновку, що кримінальне законодавство України повністю відповідає вимогам міжнародних актів. Перелік діянь, що становлять легалізацію, міститься в ст. 6 Конвенції про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, ст. 6 Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності та ст. 23 Конвенції ООН проти корупції і тут слід зазначити, що вітчизняний законодавець, врахувавши ці положення, відтворив їх у КК України. Проте, тут слід вказати на декілька прогалин в КК України.

Всі ці конвенції вказують на те, що злочинною визнається легалізація доходів, одержаних власне злочинним, а не просто незаконним шляхом. Тому необгрунтовано видається точка зору тих авторів, які

вважають, що для визнання доходів злочинними потрібен вирок суду [1, с. 14–15; 3, с. 13; 11, с. 106], який вступив у законну силу, оскільки ст. 11 КК України, визначаючи поняття злочину, не вказує на необхідність визнання його таким у силу вироку суду. Відповідно, злочином вважатиметься будь-яке діяння, котре підпадає під цю характеристику, навіть якщо за фактом його вчинення ще не винесено вироку, чи сам факт вчинення злочину ще невідомий правоохоронним органам. Власне у такому ракурсі слід розглядати поняття «доходів, одержаних злочинним шляхом». С. Коростилев, крім цього, пропонує замінити слова «злочинним шляхом» на «в результаті вчинення злочину», оскільки для притягнення особи до кримінальної відповідальності необхідно буде точно встановити, який злочин (а не абстрактний злочинний шлях) мав місце. Ще один аргумент на користь того, що відповідальність настає властиво за легалізацію злочинних доходів, а не просто незаконних, це те, що, оскільки легалізація доходів внаслідок, наприклад, вчинення адміністративного правопорушення, не є суспільно небезпечною, а суспільно шкідливою, тому маємо невідповідність характеру і ступеня суспільної небезпеки між первісним діянням та наступним.

Також виникає проблема щодо того, які ж злочини визнавати предикатними (тобто тими, які передували легалізації). О. Якимов пропонує під легалізацією розуміти дії, спрямовані на узаконення коштів чи іншого майна, одержаних внаслідок учинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Проте, таке визначення не враховує міжнародних актів. У перелічених конвенціях практично нічого не сказано про те, які злочини визнавати предикатними. А акт, який для України має лише рекомендаційний характер «Сорок рекомендацій ФАТФ», передбачає застосовувати «відмивання грошей до всіх «вагомих» злочинів з метою охопити якомога більше коло основних злочинів». Поняття «вагомого злочину» подається в ст. 2 Конвенції проти транснаціональної організованої злочинності і означає діяння, за яке передбачене покарання у вигляді позбавлення волі не менше чотирьох років. Відповідно до ч. 3 ст. 12 КК України сюди належать також злочини середньої тяжкості.

Інша позиція стосується того, щоб обмежити сферу криміналізації доходів, одержаних злочинним шляхом, не просто «злочинним шляхом», а в результаті вчинення найбільш небезпечних злочинів, перелік яких можна було б вказати у примітці до ст. 209 КК України [4, с. 11–13; 5, с. 152–154]. Чи є необхідність виключати будь-які дії з числа предикатних? Мабуть що ні, оскільки міжнародні акти не містять про це жодної вказівки. Й більше того, вже згадувана Конвенція

проти транснаціональної організованої злочинності дає особливу вказівку, що кожна держава-учасник повинна визнавати предикатними якомога ширше коло діянь. Аналогічні положення містяться у рекомендаціях ФАТФ. Предикатні злочини можна визначити одним з наступних способів: шляхом зазначення переліку таких злочинів; встановлення певної межі, яка б вказувала або на вид предикатних злочинів (тяжкі, особливо тяжкі), або на мінімальний строк покарання за предикатний злочин (наприклад, 4–5 років позбавлення волі). Вітчизняний законодавець жодним чином не вказує на мінімальний «пори́г» предикатних злочинів. У зв'язку з цим необхідно внести зміни до вітчизняного кримінального законодавства і встановити таку межу, оскільки в іншому випадку виникає комічна ситуація, коли, наприклад, особа вкраде гроші у громадянина і придбає за ці гроші пальто, то в такому разі її крім крадіжки треба буде притягувати до відповідальності ще й за легалізацію доходів, одержаних злочинним шляхом. Метою легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, є введення в обіг таких засобів, яким надана оманлива видимість законності. Вказівка на дану мету в законі забезпечить дотримання принципу індивідуалізації при притягненні особи до кримінальної відповідальності за цей злочин.

У *Всесвітній поштової конвенції* (14 вересня 1994 р.) вказано, що держави-учасниці зобов'язуються вживати необхідні заходи для покарання: 1) підробок поштових марок і міжнародних купонів-відповідей; 2) використання або випуску до обігу: а) підроблених або тих, які були у користуванні, поштових марок, відбитків франкувальних машин або друкарських машин; б) підроблених міжнародних купонів-відповідей. Стаття 215 КК України точно відтворює положення Конвенції, що означає неухильне дотримання міжнародного принципу виконання положень міжнародних договорів « *Pacta sunt servanta*».

Відповідно до Закону України «Про захист економічної конкуренції» конкуренція – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі, суб'єкти господарювання мають можливість вибрати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначити умови обороту товарів на ринку.

Кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за примушування до антиконкурентних узгоджених дій (ст. 228). Власне в КК є лише вказівка на конкретні способи вчинення даного діяння, а сама норма має бланкетний характер, тому для встановлення суспільно небезпечних діянь, слід знову ж таки звертатися до Закону України «Про захист конкуренції».

У міжнародних актах діяльність, спрямована на спричинення шкоди конкурентам, названа недобросовісною конкуренцією. Вперше на міжнародному рівні поняття і способи недобросовісної конкуренції передбачені *Паризькою конвенцією про захист промислової власності* (20 березня 1883р.) Однак перелік дій, які охоплюються поняттям недобросовісна конкуренція, які були достатніми для кінця XIX ст., на даний час не відображає тієї ситуації, що складається у сфері конкуренції. Тому вітчизняний законодавець розширив перелік діянь, які розкривають поняття недобросовісної конкуренції, порівняно з міжнародними актами. Таким чином, положення Закону в даному аспекті є більш прогресивними. Варто ще зазначити, що законодавець обгрунтовано не наводить перелік тих діянь, що стосуються антиконкурентних узгоджених дій, оскільки бланкетна диспозиція даної норми дає можливість притягати до відповідальності осіб, які вчинили будь-яке діяння, передбачене цим Законом [2, с. 19–21; 6, с. 181]. Цим законодавець уник неоптимального дублювання положень Закону в КК України.

Та ж *Паризька конвенція про охорону промислової власності* від 20 березня 1883 р. встановлює режим використання знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару і водночас зобов'язує сторони засобами кримінального правового характеру передбачити відповідальність за незаконне використання перелічених предметів. Для реалізації положень Конвенції у вітчизняному кримінальному законодавстві діє норма, що передбачає відповідальність за незаконні дії з вищевказаними предметами. Власне законодавець не конкретизує об'єктивної сторони даного складу злочину, вказавши на «незаконне використання» таких предметів. Проблема виникає у випадку, коли використовуються так звані імітуючі позначення, які схожі настільки з оригіналом, що їх можна сплутати із зареєстрованими раніше знаками, добре відомими знаками або фірмовими найменуваннями (наприклад, Panasonic замість Panasonic, Abibas замість Adidas, Fanfa замість Fanta і т.д.), що на сьогоднішній день набуває масовості на ринку України. Чи можна використання таких імітуючих позначень кваліфікувати за ст. 229 КК України? Практика йде тим шляхом, що такі випадки незаконного використання зазначених предметів кваліфікують за ст. 229 КК України. Проте, на нашу думку, для більшої чіткості застосування закону на практиці вітчизняний кримінальний закон можна було б доповнити вказівкою власне на незаконне використання імітуючих позначень знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару.

Отже, серед усієї сукупності злочинів у сфері економіки, норми про які були внесені до КК України на підставі міжнародно-правових зобов'язань, можна виокремити:

1) виготовлення, зберігання, придбання, перевезення, пересилання, ввезення в Україну з метою збуту або збут підроблених грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ст. 199 КК України);

2) контрабанда (в частині, що стосується історичних та культурних цінностей ст. 201 КК України);

3) легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом (ст. 209 КК України);

4) підроблення знаків поштової оплати і проїзних квитків (ст. 215);

5) примушування до антиконкурентних узгоджених дій (один із видів недобросовісної конкуренції ст. 228 КК України);

б) незаконне використання знаків для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК України).

Висновки. Підсумовуючи викладене про відповідність вітчизняного кримінального законодавства міжнародно-правовим договорам у сфері економіки, слід зазначити, що Україна дотримується принципу виконання зобов'язань, які випливають з міжнародних договорів, проте не завжди законодавець враховує те, що не слід сліпо відтворювати положення міжнародних актів, тим паче, що в основному, міжнародні норми носять загальний зміст, а вже національне кримінальне законодавство повинне враховувати ці норми та конкретизувати таким чином, щоб їх можливо було застосувати у практичному житті. Зокрема, пропонуємо:

– на національному рівні дати більш конкретне визначення поняття «культурних цінностей», вказавши його ознаки, враховуючи теоретичні розробки та норми міжнародного права, що полегшить його запровадження на практиці при застосуванні статті 201 КК України;

– при застосуванні статті 209 КК України предикатні злочини можна визначити одним з наступних способів: шляхом зазначення переліку таких злочинів; встановлення певної межі, яка б вказувала або на вид предикатних злочинів (тяжкі, особливо тяжкі), або на мінімальний строк покарання за предикатний злочин (наприклад, 4-5 років позбавлення волі);

– кримінальний закон (стаття 229) можна було б доповнити вказівкою власне на незаконне використання «імітуючих» позначень зна-

ка для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого значення походження товару.

1. Давыдов В.С. Уголовная ответственность за легализацию (отмывание) денежных средств или иного имущества, приобретенных преступным путем: Правовое регулирование в России и за рубежом: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / В.С. Давыдов. – СПб., 2006. – 23 с.

2. Жуков Е.В. Уголовная ответственность за монополистические действия и ограничение конкуренции: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / Е.В. Жуков. – Ростов-на-Дону, 2003. – 26 с.

3. Кочарян А.М. Уголовно-правовые и криминологические меры противодействия легализации (отмыванию) денежных средств или иного имущества, приобретенных преступным путем: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / А.М. Кочарян. – М., 2003. – 26 с.

4. Орлов Т.А. Проблемы имплементации европейских международно-правовых актов по борьбе с легализацией денежных средств или иного имущества, приобретенных незаконным путем, в правовой системе Российской Федерации: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / Т.А. Орлов. – М., 2003. – 21 с.

5. Тосунян Г. Противодействие легализации (отмыванию) денежных средств в финансово-кредитной сфере: опыт, проблемы, перспективы / Г. Тосунян, А. Викулин. – М.: Дело, 2001. – 276 с.

6. Улезько А. Уголовная ответственность за недопущение, ограничение или устранение конкуренции / А. Улезько // Международное и национальное уголовное законодательство. – М.: ЛексЭст, 2004. – С. 178–182.

7. Фомичев С. Борьба с контрабандой культурных ценностей / С. Фомичев; отв. ред. А.И. Чучаев. – Калуга: Изд-во АКФ «Политоп», 2005. – 198 с.

8. Фриго М. Культурные ценности и культурное наследие: «борьба понятий» в международном праве / М. Фриго // Защита культурных ценностей в случае вооруженного конфликта. – М., 2003. – 243 с.

9. Чудинов А.И. Защита культурных ценностей от незаконных ввоза, вывоза за пределы государств и передачи права собственности на них: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / А.И. Чудинов. – Л., 1990. – 22 с.

10. Шебунов А.А. Легализация денежных средств и иного имущества, приобретенных незаконным путем: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / А.А. Шебунов. – М., 1998. – 24 с.

11. Щерба С. Уголовно-правовая охрана предметов и документов, имеющих историческую, научную, художественную или культурную ценность / С. Щерба, С. Приданов. – М.: ЮрИнформ, 2000. – 321 с.

12. Якимов О.Ю. Легализация (отмывание) доходов, приобретенных преступным путем: уголовно-правовые и уголовно-политические проблемы: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. юрид. наук / О.Ю. Якимов. – Саратов, 2004. – 24 с.